

NEMESNÉ MÜLLER MÁRTA

AZ „ÚJ NEVELÉS” ALAPESZMÉI

Nemesné Müller Márta nevét olvasván többen kérdezhetik, ki ő, hogy ilyen fő helyre kerül a lapban. Szerzőnk olyan pedagógus, akinek a munkálkodásáról a magyar pedagógia történetét tanítván vagy tanulván szólni illett volna, de nevét emlegetni mindenképpen. Nemesné Müller Márta reformpedagógiai szemléletű magániskolát alapított 1915-ben Budapesten Családi Iskola néven. Figyelemreméltó tevékenységéről 1937-ben számolt be A családi iskola életkeretei című könyvében. Említett művéből közlünk egy részletet, s egyben jelezzük, hogy hosszabb szemelvény olvasható tőle Reformpedagógiai olvasókönyv című kiadványunkban, melyet társaságunk jelentet meg 1993 tavaszán Trencsényi László szerkesztésében.

Nemesné Müller Márta 1884-től 1964-ig élt.

Könyvem megírásában elsősorban gyakorlati célok lebegtek szemem előtt. Ezzámomra, megvallom, lemondást jelentett. A tudomány nehéz fegyverzetével szerettem volna megvédeni azokat az elveket, amelyek szerint iskolarendszerem felépült. Hisz nekem magamnak oly sokat jelentett, amidőn a lélektan legújabb eredményei szinte felém látszottak kiáltani: Helyes volt az intuiciód! Amit te ösztönösen megalkottál, azt valljuk mi is. A te rendszered a mi tételeink iskolapéldája.

De a gyakorlati tanítónak nem elméletre van elsősorban szüksége, hanem életszerű megjelenítésre. S így nekem is erre kell törekednem.

Mégis, nem tehetem ezt anélkül, hogy ne jelöljem ki iskolám helyét az új iskolák közt, ne mutassak rá azokra a mozzanatokra, amelyek az új iskolarendszerben közösek s azokra, melyek iskolámban sajátosak, s hogy ne támasszam alá megfelelő érvekkel az én álláspontomat.

A XIX. század iskolarendszere nyilvánvalóan befejezte rendeltetését.

De éppoly nyilvánvaló, hogy a XX. század iskolája még nem érte el a népiskola falait. A köznevelés mai iskolatípusai az „Új Nevelés” elveitől lassúbb vagy gyorsabb menetben befolyásolt átmeneti formák. Régi görög templomokra emlékeztetnek, melyeket nem fejeztek be semelyiket akkor igyekeztek befejezni, amikor a kor szelleme már más stílusban jutott kifejezésre. A régi épületek egy része leégett, más része leomlott. Itt is toldozták, ott is foldozták s most végül vadonatúj mázzal igyekeznek korukhoz alkalmazni a jelen építészeti.

Am egyesek a hagyomány súlyától kevésbé kötötten, s a kor szívverésére felfigyelve, megteremtik a kor szelleméből szervesen kinövő új iskolatípust. S mert a kor átfogó szelleme parancsolja, egyszerűen sokféle, egymástól függetlenül születik meg az új iskola.

Első pillantásra ezek a kísérletek nagyon különbözők. Hisz más viszonyok közt keletkeztek, s más egyéniségek bélyegét viselik magukon. És mégis közelebbi vizsgálatra kitűnik, hogy az „új iskolákban” az élet formagazdagsága mögött ugyanazok a hatóerők működnek, s különböző új iskolák bizonyos tekintetben ugyanazoknak az alapelveknek megtestesülései.

Melyek ezek az alapelvek? Hadd feleljen erre helyettünk az új iskolamozgalom nagy teoretikusa, Adolphe Ferrière. „A cselekvő iskola”, — így nevezi Ferrière az új iskolát — „elsősorban és általában a lélektan törvényeinek alkalmazása a nevelésben. Ennek az alkalmazott tudománynak, vagy ha úgy tetszik művészetnek szülői egyrészt a társadalomtudomány, másrészt a fejlődés lélektana, mely az élőlények fejlődését tanulmányozza. A cselekvő iskola, a fejlődéstannal egyértelműleg, a gyermeket mint egészet tekinti, amelynek minden része visszahat az egészre és viszont minden, ami az egészséges egyéniséget érinti, visszahat az egyes alkotó részekre. A cselekvő iskola céljául tűzi ki az egyéniség hasznos alkotó erőinek a megőrzését és fejlesztését, hogy önálló és felelősségteljes egyént formáljon belőle. Minden amit kívülről tanítunk, a belső energiákkal való kapcsolat nélkül, megzavarja a fejlődés egyensúlyát, tehát káros. Minden ami serkenti az alkotó erőt, hasznos és jó.

A cselekvő iskola a gyermekből indul ki és olyanak veszi amilyen, azt a szellemi táplálékot adja neki, amire szüksége van, hogy gazdagítsa és elmélyítse meglévő képességeit és összhangba hozza velük azokat, amelyeket megszerez.

A cselekvő iskola ápolja a gyermek sajátos tevékenységét, személyes és felelősségteljes cselekvésvágyát, s ezzel fokozatosan kifejleszti készségét a határozott és kintartó erőfeszítésre. A kívülről rákényszerített erőszak anarchia formájában bosszulja meg magát. A cselekvő iskolába lépő új növendék kezdeti anarchiája föltétele az autonóm nevelésnek, amely arra törekszik, hogy fejlessze az öntudatos erő kifejtésre való készséget.”

A XIX. század iskolája is vallotta ugyan, hogy ez a legfőbb törekvése, de nem vállalta egyben a felelősséget is azért, hogy a tanulók testi, érzelmi, értelmi, művészi és társas hajlamai tényleg kedvezően fejlődnek-e ki. Az esetleges balsikerért a társadalmat, a szülőket s elsősorban magukat a tanulókat hibáztatta, s ezzel elintézték a dolgot, nem kereste kellő felelősségérzettel a kivezető utat.

Az új tanító tehát elsősorban felelősségteljesen nevel. Ezen a réven hamar rájön, hogy nevelése csak akkor lesz a súlyosabb esetekben is eredményes, ha a tanulókkal

őszinte lelki viszonyba kerül. Ez a régi, katonás iskolaszervezet mellett azonban csak a legrikkább esetben sikerül. A lelki viszony szükségessége tehát robbantja a régi autoritatív szervezetet. A tanító következőleg lazítja a felülről tartott gyeplőt. De jaj neki, ha nem fokozza egyben az alulról jövő fékező erőt: az önfegyelmet.

Nagyobb szabadság egyrészt és önkormányzati törekvések másrészt így nyomulnak elő az új keretekben.

Ma már tudjuk és valljuk, hogy a tudományok legvégső igazságainak ismerete mellett is lehet az egyén rossz, gyöngé, vagy magával tehetetlen, meghasonlott.

Az emlékezetben nyersen felhalmozott tudásanyag gyakorlati értéke ellen is méltán ágaskodik a haladó iskola.

Mert hiszi, hogy az egyénnek a legkitűnőbbben összeválogatott tudásanyag is csak akkor válhatik életértékévé, ha azt az érdeklődés erejével tette valóban magáévá. Épezért előbb a lélektan és a tapasztalati megfigyelés segítségével veszi szemügyre, hogy mi is érdekli a gyermeket.

S midőn a gyermekfejlődésben választ keres arra, hogy mi felel meg az egyes korszakok érdeklődési köreinek, egyben felfedezi azt is, hogy az egyéni érdeklődésnek is mindenkor meg kell adni a magáét, ha az egyéniség kibontakozását nem akarjuk megnyomorítani. Mint látjuk, az egyik megismerés szinte kényszerűséggel vonja maga után a másikat. A tanító így a gyermeklélektan vezetésével az élő gyermek felé fordul. S ekkor meg kellett látnia, hogy nemcsak a gyermek érdeklődési köre, de életének minden egyes megnyilvánulása korhoz kötött s a felnőttől eltérő. Rá kellett jönnie, hogy mily fontos szerepet játszik a gyermek fejlődése első felében a játék általában az aktivitás, a játékos kísérletezés, az önálló kutatás és alakítás: egy szóval a játékos munka.

Rá kellett jönnie, hogy a felnőttek felfogása s az annak megfelelő közlési mód annál távolabb áll a gyermek-

től, minél fiatalabb és fejletlenebb. A „gyermekből kiindulva a gyermekért” nem ok nélkül az új nevelés egyik harci jelszava.

Smennél inkább a gyermek felé fordítja a tanító megfigyelő tükrét, annál élesebb megvilágításban látja, hogy minden egyes gyermek mennyire egyénies elbánást követel, ha azt akarjuk, hogy a maga teljességében kialakuljon. Az egyéniesítés a nevelésben az új iskoláknak méltán egyik főtörekvése.

Lelkileg gazdag, harmonikus egyéniségek nevelése a közösség, a jövő javára! Nehéz feladat! Valóságos antipódusok, mint egyesek mondják. De valóban azok-e? Nem tagadom, lehetnek az. A túlságosan önmaga értékei felé forduló egyén, az életértékeket lefölöző esztétává vagy az életörömet habzsoló egoistává válhatik. Épezért sohasem szabad egy haladó iskolafajának sem megfeledeznie a már fent méltatott társadalmi nevelésnek, s az érzelmi élet erkölcsi befolyásolásának döntő fontosságáról.

Már utaltam arra, hogy az új szellem értelmében a mindennapi élet gyakorlatában gyökerező tanítás és társadalmi nevelés az új iskolák egyik vezető elve. Mint Decroly jelszava mondja: „Az élettel nevelünk az életre.”

S ez a törekvés szerencsére ép oly kevésbé van ellentétben a gyermekfejlődéssel, mint az előbb kiemelt társadalmi nevelés szükségessége. Ellenkezőleg: a gyakorlatától függetlenül csak a felnőtt agya tudja az adottságokat befogadni, s a gyermek az életbe markolva, cselekedve, tapasztalva tanul. S társadalmi érteke is csak az élő gyermektársadalom munkaközösségén belül tud a maga teljességében kialakulni. S ezáltal érti meg a felnőttek életét is, a társadalmat, melynek tagja lesz.

Az új nevelés elvei, bármely oldalról is nézzük őket, egymást támogatva magasabb összhangba futnak össze.

DOMOKOS LÁSZLÓNÉ—BLASKOVICH EDIT

Az alkotó munka az Új Iskolában — részletek —

Az úgynevezett „új iskolák” megjelenése Európában a személyiségközpontú nevelési és oktatási elképzelések gyakorlati alkalmazását illetve annak szándékát jelezte. Az „új iskolák”-at nemzetközi pedagógiai mozgalommá Adolph Ferrière szervezte, létrehozván 1899-ben az „Új Iskolák Nemzetközi Irodáját”. Az első világháború után ebből lett az Új Nevelés Ligája. Nemzetközi konferenciákon megfogalmazott reformelképzelésekre figyelve működtette iskoláját Nemesné Müller Márta, de Domokos Lászlóné is. Ez utóbbi Új Iskolának nevezte tanintézményét. Itt tanított Blaskovich Edit is. Működésük kezdetén hatott rájuk a belga Decroly és a magyar Nagy László pedagógiai elképzelése. Tevékenységükről könyvet jelentettek meg 1932-ben a fenti címen. Ebből a kötetből közlünk részleteket, a drámapedagógusok számára is hasznos módszertani leírásokat. Domokos Lászlóné élt 1885-től 1966-ig. Blaskovich Edit élt 1895-től 1966-ig.